

Príspevok k včasnostredovekému osídleniu Beckova

MARTA MÁCELOVÁ

Na ľavom brehu Váhu, pod úpäťím Považského Inovca, rozprestiera sa obec Beckov (193 m n. m.) známa hradom rovnakého mena. Úrodná niva Váhu s rozsiahlym inundačným územím vytvorila priaznivé podmienky pre osídlenie už v praveku. Je doložené starými zbermi — sídliskovým materiálom z mladšej doby bronzovej a kostrovým hrobom so zlatými šperkami zo 4. stor. n. l.

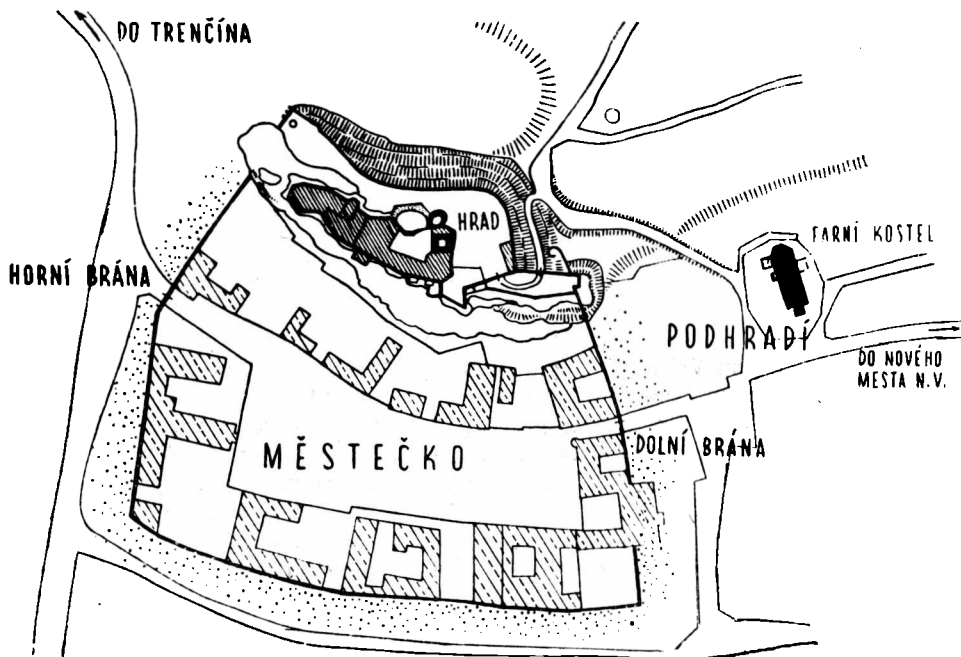
Závažný materiál k osídleniu hradného kopca v neskej dobe laténskej, veľkomoravskej i veľkomoravskej sa získal archeologickým výskumom Beckovského hradu. Realizoval ho SÚPSOP v Bratislave pod vedením Š. Tóthovej v rokoch 1970—1976 (Tóthová 1977, 393—400). Materiálnou kultúrou z výskumu bola doplnená písomná správa z Anonymovej kroniky (okolo roku 1200) o citovanom „castre Blundus“, ktorý zabrali starí Maďari za Arpáda (r. 890 až 907). Hrad Beckov patrila do skupiny kráľovských hradov, ktorých úlohou bolo zabezpečovať západnú hranicu Uhorska (Chaloupecký 1923, 54). Výskumom bola zistená kontinuita osídlenia hradného kopca od druhej polovice 9. storočia až do začiatku 18. storočia (Tóthová 1977, 400).

Pod hradom Beckov existovali v stredoveku dve samostatné osady, ktoré sa ešte dajú rozoznať v pôdoryse dnešnej obce (obr. 1). Staršiu, pôvodnú podhradskú osadu lokalizoval V. Mencl južne od úpäťia hradného kopca (Mencl 1938, 160). Jej polohu určuje farský kostol s patrocíniom sv. Štefana kráľa. Kostol sa v písomných prameňoch spomína až r. 1424 (Wenzel 1874, 178), prvá zmienka o fare pochádza z roku 1332 (Hudák 1984, 265).

Prvé písomné doklady o osade Blundix pochádzajú z roku 1208 (CDS I, 116). V listinách z 13. storočia sa hrad Beckov spomína pod rôznymi názvami: r. 1219 ako Blunduch (CDS I, 183), r. 1222 Blundich (CDS I, 202), r. 1255 Bolondoch (CD IV, 2, 336—337) a r. 1267 ako Bolonduch (CD IV, 3, 413).

Podhradská osada ležala bokom od hlavnej považskej cesty a viedla ňou cesta na hrad. R. 1396 ju Stibor oddelil od hradu „... ipsam villam Podhradye a castro nostro Bolondoc sequestramus“ a daroval ju svojmu kastelánovi Iakusiovi de Nasilow a jeho bratovi Petrasiovi (CD X, 2, 393). Existencia tejto staršej poddanskej osady nebola doposiaľ doložená archeologickým materiálom z výskumu.

V sekundárnej polohe, a to na parcele domu na Zelenej ulici, si autorka príspevku všimla neobvykle tmavé sfarbenie pôdy v záhradke pred domom, na povrchu ktorej vyzbierala viac ako 100 fragmentov pravekej a včasnostredovekej keramiky, prepálené zvieracie kosti a mazanicu. Pri zisťovaní nálezových okolností sa od majiteľa dozvedela, že pôda s kultúrnou vrstvou pochádza zo skrývky pre suterénne priestory štvorbytovky z parcely 464, situovanej v záhrade Charity, ktorá sa nachádza 40 m juhozápadne od farského kostola sv. Štefana. Základy a suterénne priestory sa hlbili v 70. rokoch a ich hĺbka nepre-

obr. 1. Beckov. Pádorys opevneného mestečka a neopevneného podhradía s farským kostolom sv. Štefana (podľa Mencla).

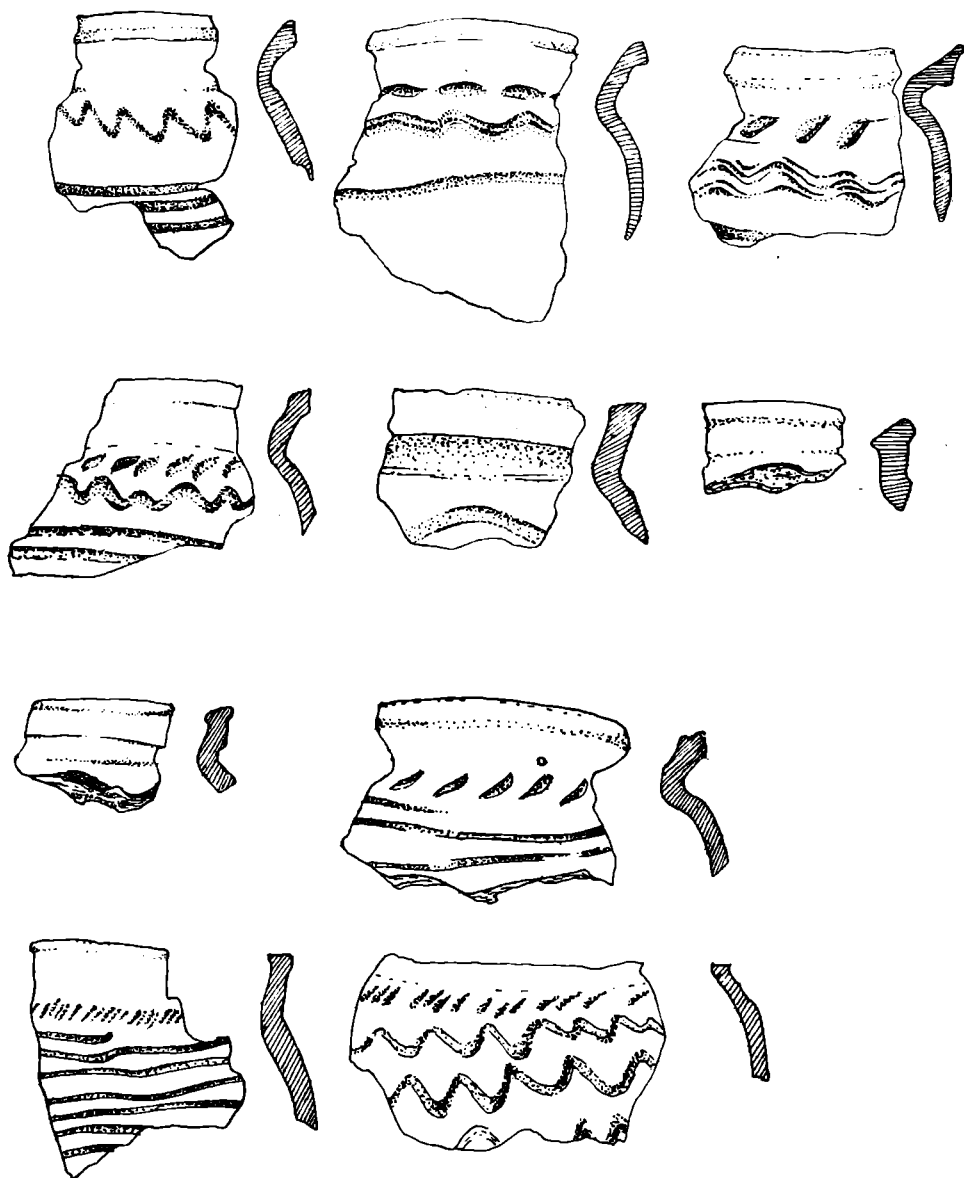
siahla 100 cm. Hoci stratigrafickú situáciu nepoznáme, hodnotíme získaný materiál ako podklad pre zisťovací výskum.

Črepový materiál vykazuje dva druhy pravekých fragmentov; časť tvorí lužický materiál a časť pravdepodobne germánsky. Bezpečne bol rozpoznávaný a datovaný poveľkomoravský materiál — keramika obtáčaná na kruhu, ktorej výzdobu tvorí jednoduchá a viacnásobná vlnovka a rytá závitnica. Keramika je rámcovo datovaná do 10.—13. storočia. Medzi stredovekou keramikou sa našli aj úlomky mladšej keramiky, niektoré sú glazované.

Staršia podhradská osada, na území ktorej sa našla kultúrna vrstva so včasnostredovekou keramikou nebola opevnená. Stibor v listine z r. 1411 pri riešení sťažnosti obyvateľov dvoch beckovských osád rozlišuje staršiu neopevnenú „suburbium extra murum circum praedictam nostram civitatem“ a mladšiu opevnenú „civitas nostram intra murum“ (Wenzel 1874, 133).

Mladšia osada ležala pod hradom a jej rozkvet začína až po roku 1388, kedy kráľovský hrad prechádza z rúk cisára Žigmunda darom do rúk Stibora (CD X,1, 662). R. 1389 sa dedičným richtárom v mestečku stáva Petro Krieker (CD X,3, 96—97) a r. 1392 pre mestečko vymáha Stibor trnavské právo (Wenzel 1874, 65). R. 1398 je obohané hradbou s dvoma bránami — Hornou a Dolnou [obr. 1] a aj v neskorších listinách mu Stibor potvrdzuje staré donácie (Fekete Nagy 1941, 360).

V roku 1987 získala autorka príspevku z intravilánu obce Beckov pomerne početný nálezový materiál včasnostredovekej keramiky. Pochádza z parcely 220/8 zo Slnecnej ulice, zo samostatnej podpivničenej prístavby rodinného domu. Na jar 1986 narazil majiteľ parcely pri hĺbení pivnice v hĺ. 120 cm na silne prepálenú vrstvu s popolom pravdepodobne z polozemnice, z ktorej vyzbieral početný keramický materiál, zvieracie kosti a železný nožík. Kultúrna vrstva

0 5 cm

Obr. 2. Výber keramiky 9./10.–12. stor. z parcely 220/8 (kresba D. Verešová).

mala hrúbku asi 40 cm a pod ňou bolo v hĺ. 160—180 cm štrkovité podložie. Asi 200 cm západne sa našiel druhý, rozlohou menší blok s keramikou.

Keramika sa nachádza v torzovitom stave, ale je možná čiastočná rekonštrukcia nádob, nakoľko sa zachovali 3/4 okrajov, časti dnen a telá nádob (obr. 2). Prevládajú hrncovité tvary, nádoby sú formované na pomaly rotujúcim kruhu z hlíny s prímiesou piesku a sludy. Keramika je obtáčaná, dna sú drsné, hrboľaté a odtŕhané z kruhu. Značky neboli zistené. Farba je tmavosivá i svetlohnedá, okraje majú jemnú profiláciu, sú rovno i šikmo zrezané. Jeden fragment má okraj dovnútra zošikmený so žlabkom pre pokrývku. Vo výzdobe prevláda rytá jednoduchá i viacnásobná vlnovka, ryté obvodové ryhy a šikmé vrypy kombinované s vlnovkou. Keramiku datujeme na základe analogického materiálu zo včasnostredovekých sídlisk od rozhrania 9./10. storočia až do 12. storočia (Polla 1986, obr. 93—99).

Zo zistených nálezových okolností sa nedá rekonštruovať tvar sídliskových objektov ani robiť uzávery. Predpokladáme však, že objekty ležali neďaleko stredovekého brodu cez Váh, čomu nasvedčuje zloženie pôdy na okolitých parcelách, ktoré sú prevrstvené štrkovitými nánosmi. Aj niektoré staršie nálezy z hĺbok 200—300 cm z parcel ulíc Slniečná a Zelená, ktoré sa nedostali do rúk archeológov a neboli datované, dovoľujú uvažovať o lokalizácii brodu v týchto miestach. Pomerne veľké inundačné nánosy Váhu zrejme ukryli pred zničením niektoré objekty, ale perspektívny výskum na pomerne malých 8 árových parcelách sa nebude dať rozvinúť do šírky pre hustú zástavbu rodinných domov.

Príspevok má byť iba impulzom pre zintenzívnenie sledovania stavebnej činnosti na oboch polohách, na ktorých je predpoklad získania závažného včasnostredovekého materiálu, dokumentujúceho najstaršie stredoveké osídlenie Beckova.

Literatúra

- CD: Fejér G., *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiarum ac civilis*. Budae 1829—1844.
CDS I.: Marsina R., *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, I. Bratislava 1971.
Fekete Nagy A., 1941: *Trencsén vármegye*. Budapest.
Hudák J., 1984: *Patrocíná na Slovensku*. Bratislava.
Chaloupecký V., 1923: *Staré Slovensko*. Bratislava.
Mencl V., 1938: *Středověká města na Slovensku*. Bratislava.
Polla B., 1986: *Košice-Krásna. K stredovekým dejinám Krásnej nad Hornádom*. Košice.
Tóthová Š., 1977: *Výsledky archeologického výskumu na Beckovskom hrade*, *Archaeologia historica* 3, 393—400.
Wenzel G., 1874: *Stibor Vajda*. Budapest.

Zusammenfassung

Beitrag zur frühmittelalterlichen Besiedlung von Beckov

Zum erstenmal wird die Burg Blundus in der Anonymus-Chronik schriftlich erwähnt, und zwar im Jahre 1208, wo man von der Ortschaft Blundix spricht.

Unter der Burg Beckov gab es im Mittelalter zwei selbständige Ansiedlungen, die im Grundriß der heutigen Gemeinde erkennbar sind (Abb. 1). Die ältere Vorburg lag in der Nähe der Pfarrkirche des St. Stephan. In den 70er Jahren wurde bei dem Bau eines Wohnhauses auf der Parzelle 464 (Abb. 2:3) 40 m südwestlich von der Kirche entfernt prähistorische und frühmittelalterliche Keramik aus dem 10.—13. Jahrhundert gefunden, die von der Existenz einer älteren Ansiedlung zeugt.

Die jüngere Siedlung lag unterhalb der Burg und ihre Blütezeit beginnt erst nach dem Jahre 1388, wo die Burg Beckov zum Stibors Eigentum wird.

Im Innenbereich der heutigen Gemeinde, auf der Parzelle 220/8 (Abb. 2:5) wurde im Jahre 1986 in der Tiefe 120—160 cm nicht stratifiziertes archäozoologisches, Scherben- und Metallmaterial gefunden, das wahrscheinlich aus einer Halbwohngrube und einem weiteren Objekt stammt. Die topfförmige Keramik wurde auf einer sich langsam drehenden Töpferscheibe hergestellt und mit Wellenlinien und Kannelüren verziert (Abb. 3). Sie wird von der Wende des 9./10. Jahrhundert bis in das 12. Jahrhundert datiert. Die Lokalität befindet sich in der Inundation von Váh und man setzt voraus, daß die beiden Objekte unweit der mittelalterlichen Furt über diesen Fluß lagen.

Abbildungen:

Abb. 1. Beckov. Grundriß des befestigten Städtchens und der unbefestigten Vorburg mit der Pfarrkirche des St. Stephan (laut Menzel).

Abb. 2. Auswahl der Keramik aus dem 9./10.—12. Jahrhundert aus der Parzelle 220/8 (Zeichnung D. Verešová).

